

Το λογοκριμένο μανιφέστο του Albert Camus

της Αθηνάς Μιχαλακέα

Ο Alber Camus με συνεργάτες της εφημερίδας d' Alger républicain (Αλγερία 1939)

«Η αλήθεια και η ελευθερία είναι απαιτητικές ερωμένες, γι' αυτό και έχουν λίγους εραστές».

Το 1939, λίγο μετά το ξέσπασμα του πολέμου, και ενώ η λογοκρισία του Τύπου ήταν ήδη γεγονός στη Γαλλία, ο Αλμπέρ Καμύ συνέταξε ένα οξύ κείμενο, εν είδει μανιφέστου, με το οποίο καλούσε τους δημοσιογράφους να παραμείνουν ελεύθεροι και ανεξάρτητοι. Επρόκειτο να δημοσιευτεί στις 25 Νοεμβρίου του 1939, στην εφημερίδα που ο ίδιος εξέδιδε στο Αλγέρι και κυκλοφορούσε σε μονόφυλλο, τυπωμένο recto και verso, με τίτλο *Le Soir républicain* (παράλληλα, ο Καμύ συνεργαζόταν και με την εφημερίδα *d' Alger républicain*). Το μανιφέστο, ωστόσο, λογοκρίθηκε και παρέμεινε αδημοσίευτο ως την άνοιξη του 2012, οπότε και το έφερε στο φως η εφημερίδα *Le Monde*.

Ο Καμύ καταγγέλλει εδώ την παραπληροφόρηση που δηλητηρίαζε τη Γαλλία ήδη από το 1939. Αλλά το μανιφέστο του έχει και άλλες προεκτάσεις· αποτελεί ένα δοκίμιο για την αξία της δημοσιογραφίας σε καιρό πολέμου, καθώς και για το πώς συμβάλλουν οι ατομικές —και όχι οι συλλογικές— επιλογές στη δημιουργία ελεύθερων προσωπικοτήτων.

Είναι δύσκολο σήμερα να θίγει κανείς το ζήτημα της ελευθερίας του Τύπου, χωρίς να χαρακτηρίζεται εκκεντρικός ή να κατηγορείται πως είναι η Μάτα Χάρι ή ο ανιψιός του Στάλιν.

Ωστόσο, αυτή η ελευθερία δεν αποτελεί παρά μόνον ένα από τα πρόσωπα της ελευθερίας συνολικά και θα μπορούσε να καταλάβει κανείς εύκολα την επιμονή μας στην υπεράσπισή της, εφόσον παραδεχτεί ότι δεν υπάρχει κανένας άλλος τρόπος να κερδίσουμε πραγματικά τον πόλεμο.

Σαφώς, η ελευθερία έχει τα όριά της — τα οποία πρέπει να γίνονται παραδεκτά, με ελεύθερο όμως τρόπο. Παρά τα εμπόδια που αντιμετωπίζει σήμερα η ελευθερία της σκέψης, έχουμε πει ό,τι έπρεπε να λεχθεί και το λέμε ακόμα και, κατά κόρον, θα τολμήσουμε να εκφράσουμε ό,τι μπορεί να εκφραστεί. Συγκεκριμένα, τίποτα δεν μας τρομάζει τόσο, ούτε ο ίδιος ο μηχανισμός της λογοκρισίας που μας έχει επιβληθεί, για παράδειγμα, όσο το γεγονός ότι οι Γάλλοι λογοκριτές απαγορεύουν να δημοσιευτούν τα κείμενά μας στη *Soir Républicain*. Η εφημερίδα μας βασίζεται λοιπόν εν πολλοίς στη διάθεση και στις ικανότητες ενός ανθρώπου, κι αυτό αποδεικνύει τον μεγάλο βαθμό στον οποίο έχουμε παραμείνει ανεπηρέαστοι.

Ένα από τα σπουδαιότερα παραγγέλματα μιας αξιοπρεπούς αντίληψης σαν κι αυτή είναι ποτέ να μην αναλώνεται σε ατελέσφορους κλαυθμούς για ένα καθεστώς που δεν μπορούμε πλέον να αποφύγουμε. Το ερώτημα στη Γαλλία σήμερα δεν είναι πώς θα διαφυλάξουμε τις ελευθερίες του Τύπου — είναι να αναζητήσουμε πώς, με δεδομένη την καταπίεση των ελευθεριών αυτών, ένας δημοσιογράφος θα παραμείνει ελεύθερος. Το ερώτημα δεν αφορά πλέον καμία συλλογικότητα. Αφορά το άτομο.

Αυτό που δικαίως πασχίζουμε να εκφράσουμε εδώ είναι οι συνθήκες και τα μέσα με τα οποία εν καιρώ πολέμου, αλλά και καταναγκασμού, η ελευθερία όχι μόνο μπορεί να προστατευτεί αλλά και να εκφραστεί. Τα μέσα αυτά είναι τέσσερα: η διαύγεια, η άρνηση, η ειρωνεία και η επιμονή. Η διαύγεια προϋποθέτει την αντίσταση στο δέλεαρ του μίσους και στη μοιρολατρεία. Το απαύγασμα των εμπειριών της ευρωπαϊκής πολιτικής των τελευταίων ετών μάς αποδεικνύει ότι τα πάντα μπορούν να αποφευχθούν. Ο ίδιος ο πόλεμος, που είναι ένα ανθρώπινο φαινόμενο, θα μπορούσε να αποφευχθεί ή να σταματήσει ανά πάσα στιγμή από ανθρώπινα μέσα. Αρκεί να γνωρίζουμε την ιστορία των τελευταίων ετών της ευρωπαϊκής πολιτικής για να βεβαιωθούμε ότι ο πόλεμος έχει αίτια αποφευκτά. Η καθαρή αυτή οπτική των πραγμάτων αποκλείει το τυφλό μίσος και την απελπισία. Ένας ελεύθερος δημοσιογράφος το 1939 δεν απελπίζεται και μάχεται γι' αυτά που θεωρεί σωστά σαν η δράση του να μπορούσε να επηρεάσει την εξέλιξη των γεγονότων. Δεν εκδίδει τίποτε που θα μπορούσε να διεγείρει το μίσος ή να αναμοχλεύσει την απελπισία. Όλα αυτά είναι στη βούλησή του.

Αντιμετωπίζοντας τη θύελλα της ανοησίας είναι εξίσου απαραίτητο να προτάξουμε ορισμένες αρνήσεις. Όλοι οι περιορισμοί του κόσμου δεν μπορούν να κάνουν ένα καθαρό πνεύμα ανήθικο. Αντίστοιχα, λοιπόν, γνωρίζοντας τον μηχανισμό με τον οποίο αντλούνται πληροφορίες, είναι εύκολο να εοιβεβαιώνουμε την αυθεντικότητα μιας είδησης. Ένας ανεξάρτητος δημοσιογράφος πρέπει να δίνει εκεί όλο το βάρος της προσοχής του. Κι αν κατά πά'σα πιθανότητα δεν μπορεί να μιλήσει για όσα θέλει, μπορεί ωστόσο να μην πει πράγματα που δεν πιστεύει ή που θεωρεί αναληθή. Και μια ελεύθερη εφημερίδα κρίνεται από αυτά που γράφονται αλλά και από αυτά που δεν γράφονται. Αυτή η αρνητική ελευθερία είναι μακράν η σημαντικότερη όλων, εφόσον μπορούμε να τη χειριστούμε. Επειδή αυτή προετοιμάζει τον ερχομό της πραγματικής ελευθερίας. Εν συνεχεία, μια ανεξάρτητη εφημερίδα δίνει την προέλευση των πληροφοριών της, βοηθά το κοινό να τις αξιολογήσει, απαρνιέται την προπαγάνδα, απαλείφει τις ύβρεις, αποσοβεί με σχόλια την ομοιομορφία των πληροφοριών, εν συντομία αναζητά την αλήθεια στο μέτρο του ανθρωπίνως δυνατού. Το μέτρο αυτό, όσο σχετικό και αν είναι, επιτρέπει, τουλάχιστον, να απαρνηθεί κανείς αυτό που καμιά άλλη δύναμη στον κόσμο δεν μπορεί να κάνει αποδεκτό: να υπηρετεί το ψέμα.

Ερχόμαστε τώρα και στην ειρωνεία. Μπορούμε να θέσουμε ως αρχή ότι ένα πνεύμα που έχει τη θέληση και τα μέσα να επιβάλλει τον εξαναγκασμό αντιστέκεται στην ειρωνεία. Ας δούμε τον Χίτλερ, για να πάρουμε ένα παράδειγμα μεταξύ άλλων, ο οποίος δεν χρησιμοποιεί τη σωκρατική ειρωνεία. Απομένει, λοιπόν, η ειρωνεία ένα όπλο άνευ προηγούμενου ενάντια στους υπερβολικά ισχυρούς. Συμπληρώνει την άρνηση όσο είναι εφικτό, όχι μόνον απορρίπτοντας ό,τι είναι ψευδές, αλλά και τονίζοντας συχνά ό,τι είναι αληθές. Ένας ελεύθερος δημοσιογράφος το 1939 δεν τρέφει ψευδαισθήσεις σχετικά με την ευφυΐα αυτών που τον καταπιέζουν. Είναι απαισιόδοξος σε ότι αφορά τον άνθρωπο. Μια αλήθεια που διακηρύσσεται με δογματικό τόνο λογοκρίνεται εννέα στις δέκα φορές. Η ίδια αλήθεια εφόσον ειπωθεί σε ευχάριστο τόνο, μόνον πέντε στις δέκα φορές. Αυτό αποδεικνύει με αρκετή ακρίβεια τις δυνατότητες της ανθρώπινης ευφυΐας. Εξηγεί, επίσης, γιατί γαλλικές εφημερίδες όπως η *Le Merle* ή η *Le Canard enchaîné* μπορούν να δημοσιεύουν συχνά γενναία άρθρα σαν και αυτά που ξέρουμε. Επομένως, ο ανεξάρτητος δημοσιογράφος του 1939 είναι απαραίτητα ειρωνικός, ακόμα και παρά τη θέλησή του. Αλλά η αλήθεια και η ελευθερία είναι απαιτητικές ερωμένες, γι' αυτό και έχουν λίγους εραστές. Η νοοτροπία αυτή η οποία ορίστηκε λιτά, δεν μπορεί να επιφέρει αποτελέσματα χωρίς ένα *minimum* επιμονής. Είναι αρκετά τα εμπόδια της ελευθερίας της έκφρασης. Δεν είναι όμως τόσο αυστηρά ώστε να μπορούν να αποθαρρύνουν το πνεύμα. Επειδή οι απειλές, οι καθαιρέσεις, οι διώξεις επιφέρουν γενικώς στη Γαλλία το αντίθετο αποτέλεσμα από το προσδοκώμενο. Πρέπει όμως να ομολογήσουμε ότι είναι εμπόδια που αποθαρρύνουν: η επιμονή στην ανοησία, η οργανωμένη ατολμία, η επιθετική ηλιθιότητα, και ούτω καθ' εξής. Εκεί βρίσκεται το μεγαλύτερο εμπόδιο επί του οποίου οφείλουμε να θριαμβεύσουμε. Η επιμονή εδώ είναι η απόλυτη αρετή. Κατά έναν παράδοξο μα αληθινό τρόπο, βρίσκεται

στην υπηρεσία της αντικειμενικότητας και της ανοχής.

Ιδού λοιπόν ένα σύνολο κανόνων για να διασώσουμε την ελευθερία στο μέσο του καταναγκασμού. Και μετά, θα ρωτήσεις; Μετά; Δε θα είμαστε τόσο καταπιεσμένοι. Αν μόνος κάθε Γάλλος θα ήθελε να διατηρήσει στη σφαίρα του όλα όσα θεωρούσε σωστά και δίκαια, αν ήθελε να βοηθήσει από τη δική του αδύναμη θέση στην περιφρούρηση της ελευθερίας, να αντισταθεί στην εγκατάλειψη και να κάνει γνωστή τη βούλησή του, τότε και μόνο τότε αυτός ο πόλεμος θα κερδηθεί, με τη βαθύτερη σημασία της λέξης.

Ναι, είναι συχνό το φαινόμενο από το υπερασπιστικό σώμα μόνο ένα ελεύθερο πνεύμα να μπορεί να αντιληφθεί την ειρωνεία του. Τι ευχάριστο μπορεί να βρει κανείς μέσα σε έναν κόσμο που φλέγεται; Αλλά αυτή ακριβώς είναι η αρετή του ανθρώπου, να αντιστέκεται απέναντι σε ό,τι τον ακυρώνει. Κανείς δεν θα ήθελε να ξαναζήσει μέσα σε 25 χρόνια τη διπλή εμπειρία του 1914 και του 1939. Πρέπει λοιπόν να επιμείνουμε σε μία μέθοδο που είναι ακόμη νέα, τη δικαιοσύνη και τη γενναιοδωρία. Αλλά αυτές δεν εκφράζονται παρά μόνον σε ψυχές ήδη ελεύθερες, παρά μόνον σε πνεύματα ήδη οξυδερκή. Να διαμορφώνεις καρδιές και πνεύματα, να τα αφυπνίζεις συνεχώς, αυτός είναι ένας στόχος άλλοτε ταπεινός άλλοτε φιλόδοξος στον οποίο επιστρέφει ο ανεξάρτητος άνθρωπος. Πρέπει να τον κρατήσουμε, χωρίς να κοιτάζουμε πια πίσω. Η ιστορία θα είναι λιγότερο ή περισσότερο γεμάτη από τέτοιες προσπάθειες. Αλλά αυτές θα έχουν γίνει.

Albert Camus, 1939 (μετάφραση για το dim/art: Αθηνά Μιχαλακέα)

**Αναδημοσίευση από το
<http://dimartblog.wordpress.com/2013/01/27/albert-camus-le-soir-republicain/>*

<http://ngnm.vrahokipos.net>